

הבריחה

תנועה המונית של מאות אלפים משרידי השואה אחרי מלה"ע ה-2, שנדדו ממזרח אירופה למרכז ולדרומה במגמה להגיע לארץ-ישראל. בארגונה ובהנעתה של התנועה מילאו תפקיד חשוב ההגנה ושליחיה באירופה - הן מבין חבריה ששירתו בצבא הבריטי והיו עתה באירופה והן שליחים מיוחדים שנשלחו לשם כך מהארץ. הבריחה הייתה זרוע אינטגרלית של ההגנה בתקופת המאבק, וחלק בלתי נפרד ממפעל ההעפלה. הפעולה החלה באופן ספונטני בשנת 1944 על-ידי אנשי מחתרת ופרטיזנים יהודים.

בתחילת 1945, עוד בעיצומה של מלה"ע ה-2, נפתח נתיב מפולין לרומניה ויהודים הצליחו להגיע לארץ זו, וממנה הועברו לארץ. מיד לאחר תום המלחמה באירופה, במאי 1945, החלו להתרכז אלפים ולאחר מכן רבבות משרידי השואה ממזרח אירופה בגרמניה, אוסטריה ואיטליה. הם טופלו על ידי החיילים היהודיים מן הבריגדה (חי"ל) ויחידות יהודיות אחרות בצבא הבריטי, שעודדו את הזרימה ההמונית הזאת, הסייעו במכוניותיהם את הפליטים, הכינו למענם מחנות-קליטה ודאגו לכל מחסורם. משם העבירו לנקודות מעבר, בהן המתינו להסעתם ארצה בספינות מעפילים.

מפעל הבריחה התפשט והתפרס על פני ארצות רבות באירופה. לכל ארץ מונה מפקד של הבריחה מטעם ההגנה ובראשם הועמדה ועדה מרכזית, שהוסמכה בפגישת פעילי הבריחה בברטיסלבה (צ'כוסלובקיה), במרס 1946, לשמש כ"מוסד היחיד הרשאי לקבוע את כיוון הזרימה". למרכז הוועדה הראשון (או למפקד הבריחה) נקבע פנחס רשיש, שעמד עד אז בראש משלחת היישוב לשרידי השואה בפולין, ולאחר מכן מילאו תפקיד זה מרדכי סורקיס, אפרים קרסנר-דקל ומאיר ספיר, שהיו כפופים לראש המוסד לעליה ב', שאול אביגור. הפעולות חייבו תיחכום והעזה מרובים מצד פעילי הבריחה. סייעו בידם המצב באירופה החרבה שלאחר מלה"ע ה-2 ואהדתם ועזרתם של חיילים וקצינים אמריקנים, שרבבות מהניצולים התרכזו בגרמניה באזור שהיה תחת כיבושם. תקציביו של הג'וינט, ארגון הסיוע היהודי-אמריקני, הניעו את גלגלי הבריחה ופעילי ההגנה נעזרו לא אחת בתעודות של עובדי ג'וינט.

ראשי הבריחה ופעיליה לא הסתפקו בתנועה הסטיכית ובנהירה ההמונית. הם יזמו חילוץ אלפים ורבבות, חדרו לארצות מאחורי מסך הברזל ואף לברית המועצות הגיעו, כדי לחלץ משם יהודים. כמה מהם אף שילמו על כך בחירותם ובחיייהם. ככל שחלף הזמן התברר כי הבריחה חרגה מעבר למתכונתה המקורית. תנועתם הבלתי-פוסקת של מאות אלפי ניצולי השואה לכיוון מרכז אירופה ודרומה והתרכזותם במחנות, בעיקר בגרמניה ואוסטריה, יצרה בעיה בין-לאומית שרק הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל שתקלוט אנשים אלה - יכלה להביא לה פתרון. הן הוועדה האנגלו-אמריקנית (1946) והן ועדת האו"ם לחקירת בעיית ארץ-ישראל (אונסקו"פ, 1947) שביקרו במחנות העקורים בגרמניה, התרשמו שיש לאפשר לשרידי השואה לעלות לארץ-ישראל.

הבריחה שהחלה באופן ספונטני ולאחר מכן אורגנה בהנחיית ההגנה, הפכה לאחד הגורמים החשובים במאבק להקמתה של מדינת ישראל.